

Анализ интервью современных путешественников позволяет зафиксировать по крайней мере две разные концепции чужой еды, соответствующие упомянутым позициям. Объясняя и описывая свой опыт постижения местной пищи, сегодняшний путешественник выбирает (возможно, не всегда осознанно) между *постмодернистским мультикультурализмом* и *этнокультурным традиционализмом*. В одном случае акцентируется материальный аспект чужой еды (ее *вкус*), а в другом – знаковый (ее радикальная инаковость, *экзотичность*). Каждая из этих концепций имеет свою логику, свой набор устойчивых мотивов и моделирует определенное поведение, хотя выполняет скорее объяснительную, нежели моделирующую функцию. Это не столько поведенческие, сколько интерпретативные схемы, используемые постфактум для объяснения и описания проживаемой и наблюдаемой реальности.

*Куцан О. В., аспірантка кафедри культурології,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

Футувва як складова кримськотатарської культури

Крим є однією з тих українських земель, де історія багата на пам'ятки різних епох та культур. Через Крим протягом багатьох віків проходили різні народи: киммерійці, таври, скіфи, греки, сармати, вірмени, алани, готи, гуни, болгари, хазари, а також залишки багаточисельних кочових і напівкочових племен. Деякі групи, «уламки» цих етнічних спільнот, осідали в Криму. Дослідження історії цих культур є важливим завданням для сучасної української культурології. Однією з культур, яка потребує ретельного дослідження є культура кримськотатарського народу. Це стосується і його побутової культури, і духовної спадщини. Зокрема, можна виокремити таку проблему як ремісничі братства, що проявляється у такому явищі як футувва.

Футувва є гільдією молодих ремісників та торговців, що представляли «середній клас» населення перських та середньо-азіатських міст. Ідеали футувви, які можна визначити як духовне «рицарство» та альтруїзм, були дуже близькі маламатійському вченню, прибічникам якого строго заборонялось ставити себе ви-

щим за простих смертних чи презирливо ставитись до їхніх недоліків. Згідно з цією установкою, лідери обох рухів закликали своїх послідовників віддавати перевагу (ісар) іншим людям над самими собою (незалежно від того, наскільки вони гріховні та порочні) з тим, аби вберегтись від марнославства та самовдоволення. Прибічники обох рухів – маламатійї та футувви – певно, практикували схожі обряди посвяти та іноді носили особливий одяг, хоча цей звичай і не грав першочергової ролі серед послідовників маламатійї. Через те, що членами організацій футувви та гільдій ремісників були в основному дрібні торговці та ремісники, їхні лідери наврядчи могли вимагати від своїх послідовників полишити їхні дохідні справи. Як вважав Р. Булліет, ідеал футувви – повністю відданий своїй справі та організації молодий парубок (фата), який «володіє поезією настільки ж майстерно, наскільки й стрільбою із лука», – не зовсім співпадав із (маламатійським) уявленням про скромного, відданого братству однодумців подвижника, який невідступно прямує за своїм наставником містичним шляхом. Тим не менше, Р. Булліет не бачив особливого дисонансу між ними, тому, на його думку, вони могли співіснувати, не вступаючи у протиріччя один з одним. В цілому, характер взаємного проникнення та впливу цих двох течій залишається незрозумілим.

З'явившись у X столітті в областях Хорасана та Нішапура, поняття «футувват» означало «перевагу іншого над собою, великодушність, лицарство». У словнику значення цього терміну пояснюється як «хорообрість», «сміливість».

Є дивна схожість між організаціями футувват і суфійськими братствами. Замість «хирки», що носили послідовники суфійських братств, члени футувват носили «шаль вари» (шаровари), замість «тадж», що вдягався на голову, вони носили «шедд» (особливий пояс).

За своєю суттю ідея футувва сягає ще раннього суфізму. Термін джаванмард, персидський еквівалент фата, використовується в агіографії для багатьох суфіїв, часто для тих, хто вважався щирими маламаті (той, хто шукає осуду; назва містико-аскетичного руху). Цей зв'язок дуже вірогідний: Судамі, що написав трактат про Маламатійїа, присвятив трактат також і футувва. У ньому він навів 212 визначення істинного фата. За ним пішов слідом Кушайрі, що присвятив футувва, спеціальний розділ свого Рісала. «Фата – той, хто не має ворогів, кому байдуже, з ким він – зі святим або з невірним.

У Анатолії та у Криму футувва поширилася як рух «ахі» (від араб. «мій брат»). У більш тюркизованому варіанті ця назва звучала як «ахілік». У Анатолії та у Криму футувва більше була способом організації ремісничого і економічного життя мусульман. А в середовищі тюркомовних воїнів джихаду – «газі» – вона більше акцентувала увагу на військовій доблесті і героїзмі.

*Нікішенко Ю.І., к. іст. н., доцентка кафедри культурології,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна*

Костюм в контексті джерел по дослідженню міського повсякдення

Одним із тих явищ, які належать до невід'ємних складових нашого побуту, є костюм. Він міцно вкорінений у нашому житті і являє собою ту складову культури повсякдення, що є однією з найбільш знакових та інформативних. Саме тому ми вважаємо, що костюм треба розглядати як вагоме джерело з вивчення повсякденності, зокрема, повсякденності міської.

Міське повсякдення почало привертати до себе увагу вітчизняних науковців, у тому числі й етнологів, не так вже й давно, тому ця тема має досить багато проблем, що потребують більш детального аналізу. Зокрема, до таких проблем можемо віднести питання джерельної бази по дослідженню міського повсякдення, оскільки її структура поки чітко не сформована. Відтак і костюм, як складова цієї джерельної бази, потребує окремих ґрунтовних досліджень. Ми маємо на меті звернутися саме до цієї проблеми і детальніше розглянути питання про те, до яких груп джерел може входити костюм, коли ми говоримо про дослідження міської культури повсякдення, а також чи може він бути самостійним джерелом.

Вбрання городян, як певний комплекс, складалось в процесі формування специфічних рис міського життя і відповідно увібрало в себе всі ті зміни, що відбувалися у міському повсякденні. Тому як джерело костюм може нести величезну кількість інформації про ті процеси, що керували і керують змінами у міській культурі в цілому та складанням окремих її комплексів.

Тому костюм можна розглядати і як самостійне джерело, і як складову різних джерельних груп, за якими можна вивчати міське повсякдення. Інша річ, що джерелознавчі підходи в даному контексті розроблені недостатньо чітко, зокрема, на методологічному рівні. Можна сказати навіть, що саме поняття міського костюму сформульоване не досить чітко, оскільки за традицією першочергово виокремлюють так званий народний або традиційний та модний або історичний костюми, а вбрання городян залишається на периферії наукових інтересів дослідників. Тим часом такі властивості міського костюму, як варіативність, комбінаторність, здатність вбирати в себе різні тенденції та поєднувати їх в одному комплекті перетворюють його на значний комплекс інформації щодо різних сторін міського життя.

Як вже зазначалось, костюм може бути самостійним джерелом по вивченню міського повсякдення, а також входити до різних груп джерел, виступаючи досить інформативним їх компонентом. Це візуальні джерела, письмові тощо, і кожна з цих груп завдяки костюму може багато розповісти про городян та їхню культуру.

В цілому зазначимо, що вбрання городян є тією складовою їхнього життя та повсякденної культури, яка входить до важливої групи джерел, за якими можна досліджувати різні періоди та сторони міського життя і наукові розробки у цій царині є досить перспективними, а сам міський костюм потребує більш глибокої уваги з боку науковців.

*Прігарін О. А., к.і.н., доцент кафедри археології та етнології
України, Одеський національний університет
ім. І.І. Мечников, м. Одеса, Україна*

Про авторство в етнографічних текстах: варіативність ролі антрополога у синтезі знань

Нещодавно до мене потрапила монографія моїх колег. На яскравій обкладинці помітно виділялися прізвища авторів. Знайомство зі змістом привело до постановки питання – а ХТО власне виступив репрезентантами цих думок?! Або це були вчені, що вказані на титулі, або це студенти-збирачі, що позначалися після текстів інтерв'ю, або респонденти, що з паспортною точністю на-